

Nikola VRANJEŠ*

Dinamizmi sinodalnosti u zahtjevnostima pastoralna**

Dynamics of Synodality amid the Demands of Pastoral Ministry

Sažetak: Sinodalnost se kao konstitutivna dimenzija života Crkve ujedno očituje i kao ključna oznaka mentaliteta i stila djelovanja njezinih članova. Pontifikat pape Franje, a osobito recentni sinodalni proces vezan za XVI. opću skupštinu Sinode biskupa u Rimu, na zoran je način upozorio na nekoliko ključnih dinamizama sinodalnosti koji su više nego značajni u suočenju sa zahtjevnostima i izazovima pastoralnoga djelovanja danas. Ti će dinamizmi u tome pogledu biti još važniji u budućnosti. U ovome se radu istražuju neki elementi dinamizama slušanja, prihvaćanja, uvažavanja, dijaloga, razlučivanja, uključivanja, podrške i pratnje koji u zahtjevnostima djelovanja predstavljaju važne uporišne točke stabilnoga i unaprjeđujućega angažmana. U isto se vrijeme upozorava na ona područja i elemente pastoralna u kojima trajna aktualizacija naznačenih dinamizama predstavlja nezamjenjivu okosnicu napretka u angažmanu.

Ključne riječi: sinodalnost; pastoral; dinamizam; Crkva; djelovanje; razlučivanje.

Summary: Synodality, as a constitutive dimension of the life of the Church, likewise manifests itself as a defining mark of the mentality and manner of action of her members. The pontificate of Pope Francis—and in particular the recent synodal process connected with the XVI General Assembly of the Synod of Bishops in Rome—has drawn vivid attention to several key dynamics of synodality that are more than significant when it comes to confronting the demands and challenges of pastoral action today. In this respect, these dynamics will be even more important in the future. This paper examines certain elements of the dynamics of listening, welcoming, esteem, dialogue, discernment, inclusion, support and accompaniment, which, amid the demands of pastoral action, represent important anchor points for a stable and forward-looking engagement. At the same time, attention is drawn to those areas and elements of pastoral ministry in which the ongoing actualization of the indicated dynamics constitutes an indispensable framework for progress in such engagement.

Keywords: synodality; pastoral ministry; dynamics; Church; action; discernment.

* Prof. dr. sc. Nikola Vranješ, Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet, Vlaška 38, 10 000 Zagreb, Hrvatska • Full Prof. Nikola Vranješ, Ph.D., Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, Vlaška 38, 10000 Zagreb, Croatia ✉ nikola.vranjes@kbf.unizg.hr

** Rad je nastao u okviru institucionalnoga znanstveno-istraživačkog projekta *Kršćansko djelovanje u Crkvi i društvu kao čimbenik suodgovornosti i kohezije – CRODUCIK* Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, financiranog sredstvima Europske unije – NextGenerationEU u okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti (NPOO).

Uvod

Recentni sinodalni proces vezan za XVI. opću skupštinu Sinode biskupa u Rimu pod nazivom *Za sinodalnu Crkvu: zajedništvo, sudjelovanje i poslanje*, ali i cijeli pontifikat pape Franje, kao i toliki naponi drugih crkvenih subjekata u proteklim su godinama upozorili na teološko-pastoralno značenje i važnost nekih dinamizama crkvenoga života. Među njima se na poseban način izdvajaju slušanje, uvažavanje, dijalog, razlučivanje, uključivanje, podrška i pratnja. Tima bi se zasigurno mogle pridodati i neke druge stvarnosti čije je značenje u crkvenom životu i djelovanju iznimno važno.¹ Ovdje se, zbog specifičnosti teme, zaustavljamo na izdvojenim stvarnostima.

Naznačeni dinamizmi po sebi nisu plod ni recentnoga sinodalnoga gibanja, koje se u širem smislu riječi može poistovjetiti s razdobljem pontifikata pape Franje,² ni sinodalnoga procesa vezanoga za spomenutu Sinodu biskupa u Rimu. Ti dinamizmi dakle nisu povezani samo s kontekstom sinodalnosti. Riječ je o stvarnostima koje su primarno, tj. na socioantropološkoj razini, vezane za ljudski život kao takav, a osobito za područje međuljudskih odnosa i komunikacije. Na vjerskom, tj. na teološkom planu, izdvojene su stvarnosti vezane i za tolike, do sada već naveliko aktualizirane aspekte crkvenoga djelovanja. Ipak, sinodalno gibanje i spomenuti, nedavno završeni sinodalni proces naznačene su dinamizme na novi način istaknuli, potaknuli i unaprijedili. Na taj su ih način učinili strukturnim i nezaobilaznim elementima sinodalnosti.³ Upravo to pridonijelo je nastojanju da se naznačeni dinamizmi u svojem značenju i važnosti na nov način predstave crkvenoj javnosti, a pritom i da na nov način zažive u pastoralnom angažmanu.

To je tim važnije ako se uzme u obzir činjenica sasvim jasne pastoralne prepoznatljivosti važnosti izdvojenih dinamizama za mnoga područja i aspekte konkretnoga pastoralnoga angažmana i tolikih zahtjevnosti istoga. Uz navedeno potrebno je na početku istaknuti da su svi naznačeni dinamizmi međusobno povezane i isprepletene stvarnosti, ali da u logičkom pogledu svaka predstavlja i stvarnost za sebe.⁴ U tome je smislu važno uočiti da je ovdje obrađen samo određeni aspekt svake pojedine izdvojene stvarnosti, i to pod posebnim vidom njihova očitovanja sinodalnoga prinosa u različitim zahtjevnostima pastoralnoga djelovanja. S obzirom na zahtjev-

¹ Usp. COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *La sinodalità nella vita e nella missione della Chiesa*, br. 68. Dostupno na: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20180302_sinodalita_it.html (1. 2. 2025.).

² Usp. M. GRECH, *La Chiesa sinodale nella universitas fidelium: alle sorgenti della sinodalità e fraternità universale*, u: F. ASTI, E. GIBELLI (ur.), *Fraternità universale e Chiesa sinodale*, Firenze, 2024., 11.

³ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, br. 1-2. Dostupno na: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2023/10/28/0751/01653.html> (4. 3. 2025.).

⁴ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi. Seconda Sessione (2-27 ottobre 2024). Per una Chiesa sinodale: comunione, partecipazione, missione. Documento finale*, 26 ottobre 2024, br. 80, 87. Dostupno na: https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20241026_doc-final-sinodo2024-chiesa-sinodale_it.html (27. 10. 2024.).

nosti pastoralala treba također voditi računa da se ovdje, u skladu s ciljem i namjerom vezanom za ovaj rad, izdvajaju samo neka područja i neka pitanja pastoralala koja su tijekom sinodalnoga gibanja bila posebno istaknuta.

I. Pastoralno značenje slušanja

Ta je stvarnost po sebi vezana za temeljne ljudske komunikativne sposobnosti. Slušanje je na antropološkoj razini ključni psihorelacijski čimbenik. Na socijalnoj razini postojanja riječ je o nezamjenjivoj stvarnosti međuljudske interakcije. Slušanje drugoga temelj je interakcije kao istinskoga odnosa.⁵ Zapravo, riječi su na neki način samo posljedice slušanja, tj. određeni aspekti slušanja i ujedno konkretne izvedenice načina i naglasaka njegove aktualizacije.⁶ Nešto slično moglo bi se u širem smislu istaknuti i za djela i činove. Na teološkoj i pastoralnoj razini postojanja i aktivnosti kršćanske zajednice slušanje podrazumijeva dodatne, sasvim specifične elemente značenja. Upravo na toj razini, koja je s prije navedenima bitno povezana, slušanje se predstavlja kao ključni i u nekom pogledu početni čimbenik dobrih i uspješnih odnosa te pastoralno-katehetskih i ostalih crkvenih aktivnosti. Slušanje je temeljni čimbenik ostvarivanja kršćanske ljubavi.⁷ Kada se kaže da je slušanje u određenom smislu početni čimbenik i ljudske interakcije i pastoralnoga angažmana, nužno je istaknuti da ta tvrdnja u nekom pogledu čini sastavnicu šireg spektra stvarnosti unutar kojega su neke druge na praktičnoj razini i izvornije od slušanja. Tako je npr. susret načelno u praktičnom smislu izvornija stvarnost. Da bi se nekoga čulo, poslušalo ili saslušalo, nužno ga je najprije susresti, tj. stupiti u kontakt s osobom. Tek nakon toga može se razvijati dinamiku osluškivanja i slušanja. Ipak, ovdje se, zbog ograničenosti teme, ne ulazi u detaljnu teološko-pastoralnu razradu susreta kao takva, već se njegovi bitni elementi podrazumijevaju.

Ako se od antroposocijalne razine ljudske interakcije pozornost na specifičan način usmjeri na onu religijsku, a u kontekstu ovdje određene teme posebice na crkvenu teološko-pastoralnu razinu, nužno je ponajprije uočiti i uvažiti činjenicu da je slušanje, kao što je istaknuto, ne samo jedna od temeljnih vjerskih aktivnosti već i jedan od ključnih stavova vjernika u pogledu odnosa prema Bogu. Slušanje ponajprije upućuje na stvarnost šutnje koju u duhovno-pastoralnom životu treba daleko više cijiniti, a koja je, teološki gledano, bitna sastavnica dijaloga s Bogom, braćom i sestrama te s cijelim stvorenjem i koja upućuje na Logosa koji dolazi iz ozračja Očeve šutnje i tamo vodi.⁸ Slušanje zato predstavlja temeljno raspoloženje, tj.

⁵ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, br. 16, a.

⁶ Usp. L. RICCI, L. VITALI, *Prendersi cura del cammino sinodale. Accompagnare gruppi e comunità nello stile di papa Francesco*, Bologna, 2023., 49–50.

⁷ Usp. *isto*, 49.

⁸ Usp. S. HEŠE, *Crkva u dijalogu*, u: G. AUGUSTIN, S. SAILER-PFISTER, K. VELLGUTH (ur.), *Kršćanstvo u dijalogu. Perspektive kršćanskog identiteta u pluralnom društvu*, Zagreb, 2020., 21–22.

temeljni stav otvorenosti ograničenoga ljudskoga bića u odnosu na bezgraničnoga i savršenoga Boga koji mu prilazi i koji mu se objavljuje. Iz toga je sasvim razumljivo da je upravo slušanje tipično teološki izričaj ljudske predisponiranosti u odnosu s Bogom. Budući da je taj odnos obilježen kontekstom zajednice, postaje razumljivo da stvarnost slušanja nužno prožima isprepletenost često napetoga i kompleksnoga, ali nezaobilaznoga odnosa osobe i zajednice. Upravo zato slušanje je i temeljni čimbenik sudjelovanja u životu zajednice i njezinu angažmanu.⁹

Recentni je sinodalni proces, podrazumijevajući novozavjetne teološke temelje stvarnosti slušanja, istaknuo potrebu ne samo prakticiranja iste stvarnosti u crkvenom djelovanju već i njezine aktualizacije upravo u sinodalnom smislu.¹⁰ Sinodalno je gibanje uputilo na činjenicu da očito to Crkvi snažno nedostaje; drugim riječima, slušanje je uvijek prisutno, ali se postavlja pitanje kakvo se slušanje prakticira.¹¹ Slušanje na sinodalni način daleko je dublje i prodornije od jednostavnoga stava raspoloživosti koja često očituje nijemu (ne)zainteresiranost za sugovornika. Slušanje znači sposobnost čuti drugoga, ali i mogućnost biti saslušan. Tako sinodalna oznaka slušanja upozorava na njegovo dubinsko teološko-praktično značenje koje, ako je ispravno aktualizirano, upućuje na daljnje sastavnice procesa susreta, ali i na njegovo značenje za sasvim konkretni pastoralni angažman.¹²

I.I. Slušanje u izvedenicama pastoralala

Višestruka je važnost antropološko-pastoralnoga elementa slušanja u zahtjevnostima pastoralala. Budući da je ovdje nemoguće upozoriti na sve segmente te važnosti, dobro je uputiti na neke koji su inače u pastoralu, a osobito tijekom sinodalnih gibanja u Crkvi posljednjih godina izišli na vidjelo u odnosu na element slušanja. Tako je osobito indikativan izričaj toga elementa ostvario papa Franjo, u kontekstu sinode o mladima, pri čemu ističe više važnih oznaka značenja slušanja u životu i djelovanju Crkve. Polazi od uvjerenja da je Crkva manjkava u pogledu slušanja, a osobito slušanja mladih u njihovoj originalnosti.¹³ Upravo zbog toga nastaje pastoralni problem svojevrstne praktične isključenosti mladih iz života crkvenih zajednica, jer se u njima ne osjećaju ni prepoznatima ni prihvaćenima. Zbog manjkavosti u pogledu slušanja nastaje i pastoralno vrlo uočljiv problem davanja unaprijed smišljenih odgovora na pitanja koja nitko ne postavlja, a upravo je to pogubno u pastoralu mladih.¹⁴ Na taj se način potiče logika predrasuda i stereotipa koja izvrće istin-

⁹ Više o pastoralnom značenju šutnje i slušanja u pastoralu vidi u: S. ŠOTA, *Kultura susreta u pastoralnom djelovanju. Izabrane teme*, Zagreb, 2023., 131–146.

¹⁰ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, 1, a.

¹¹ Usp. *isto*, 16, b.

¹² Usp. C. TORCIVIA, *Per una Chiesa sinodale di fratelli e sorelle: stili, luoghi, dinamiche*, u: R. BATTOCCHIO, L. TONELLO (ur.), *Sinodalità. Dimensione della Chiesa, pratiche nella Chiesa*, Padova, 2021., 221.

¹³ Usp. FRANÇOIS, *Paroles et réflexions sur la synodalité*, Paris, 2022., 108.

¹⁴ Usp. G. SAVAGNONE, *L'annuncio cristiano nel tempo della crisi delle relazioni e della sottrazione del futuro*, u: *Orientamenti pastorali* 70(2022.)4, 40.

ski dubinski pastoralni pogled na ljudske živote. Upravo je zato važan sinodalni pristup bitno obilježen logikom slušanja u pokazivanju istinskoga lica Crkve kao zauzete i integrativne zajednice.¹⁵

Spomenuti pastoralni izazovi i zahtjevnosti u svezi sa slušanjem imaju odjeka u tolikim drugim segmentima pastoralnoga djelovanja. Oni se protežu od slavlja sakramenta pokore do prakse duhovnih razgovora, kao i od pastoralnoga savjetovanja u različitim prigodama do susreta u neformalnim prilikama crkvenoga života. Moglo bi se tomu sklopu dodati još mnoge druge aspekte u kojima je slušanje ključno, no za potrebe ovoga rada možemo se zaustaviti na nekima. Jedan od važnih aspekata pastoralna koji se u ovome pogledu ističe svakako je područje ostvarivanja svećeničke službe u Crkvi, tj. pitanje stila i načina ostvarivanja te službe. Kako će još biti moguće uočiti, sinodalni će procesi upozoriti na važnost svećeničke službe za Crkvu, ali i na značenje drukčijega stila njezine aktualizacije danas i u budućnosti, što za mnoge aktere crkvenoga života predstavlja osobit izazov. Treba istaknuti da će upravo sinodalno gibanje biti snažnim poticateljem produbljenijega sagledavanja načina i stila djelovanja svećenika danas. U tome kontekstu, kao na specifičnu zahtjevnost, i papa Franjo i ukupna sinodalna dinamika Crkve upozoravaju na opasnost klerikalizma u pastoralu.¹⁶ Opasnost je to koja snažno izobličuje shvaćanje i ostvarivanje svećeničke pastirske uloge u Crkvi, ali se u nekim izvedenicama tiče i odnosa klera prema civilnomu društvu. Za Crkvu je taj izazov osobito opasan i zahtjevan na unutarnjem planu jer potiče snažne deformativne procese u zajednici i u konačnici vodi rastakanju istinskoga zajedništva. Franjo smatra da su upravo poticanje slušanja i izlazak iz okvira stereotipa lijek za rizik klerikalizma.¹⁷ Drugim riječima, to znači da su upravo nedostatak slušanja i začahurenost u logici stereotipa među njegovim bitnim poticateljima. Klerikalizam se rađa iz pogrešne interpretacije pastirske službe koja se, u elitističkoj i ekskluzivističkoj viziji poziva, shvaća kao moć za obavljanje, a ne primarno kao ponuda besplatne i velikodušne službe. Tako iskrivljena interpretacija osobe uvjerava da postajući pastirima zapravo postaju članovima *elitnoga kluba* koji već ima sve odgovore na sva moguća pitanja i kojemu, zapravo, i nije potrebno slušanje drugih. Nikakvo čudo da se takva logika skladno poklapa s autoreferencijalnim nagnućima i ekskluzivističkim ponašanjem. Zbog svega toga klerikalizam treba prepoznati kao perverziju u shvaćanju i ostvarivanju službe koja rađa tolikim zlim oblicima ponašanja i djelovanja.¹⁸ Kao što je uočljivo, upravo je pastoral prožet slušanjem u sinodalnom duhu bitna okosnica suočenja s problemom klerikalizma i prinosa očitovanju istinskoga lica Crkve.¹⁹ Drugim riječima, koliko se ostvarivanje svećeničke službe dublje i životnije upotpunjava i strukturira oko dinamika istinskoga slušanja i razumijevanja osoba i zajednica, toliko se pridonosi istinskoj realizaciji i same službe i života njezinih subjekata.

¹⁵ Usp. FRANÇOIS, *Paroles et réflexions sur la synodalité*, Paris, 2022., 108.

¹⁶ Usp. FRANJO s C. MUSSOM, *Nadaj se. Autobiografija*, Zagreb, 2025., 211.

¹⁷ Usp. FRANÇOIS, *Paroles et réflexions sur la synodalité*, 110.

¹⁸ Usp. *isto*.

¹⁹ Usp. C. TORCIVIA, *Per una Chiesa sinodale di fratelli e sorelle: stili, luoghi, dinamiche*, 222.

2. Prihvaćanje i uvažavanje

Preduvjet odnosa i djelovanja u pogledu unaprjeđenja života svakako je prihvaćanje i uvažavanje druge osobe. Ono podrazumijeva prepoznavanje jedinstvenoga dostojanstva osobe, vrjednovanje njezina života i uloge te priznavanje njezina mjesta i njezinih darova u životu zajednice. Ti antropološki i socijalni elementi prikladnoga društvenog suživota dio su širega spektra preduvjeta koji su vezani za mogućnost cjelovitoga ostvarenja osobe i njezina prinosa životu društva. Na sličan način isti preduvjeti značajni su i u životu crkvene zajednice. Naime tek na temelju uvažavanja druge osobe moguće je ostvarivati bitne sastavnice života Crkve, ali i njezina pastoralnoga angažmana. Isus Krist tijekom zemaljske egzistencije ostvarivao je upravo takav način pristupa čovjeku u kojemu su drugi ključni elementi susreta, kao što su slušanje i dijalog, bitno prožeti stvarnošću poštovanja i uvažavanja osobe u njezinoj individualnoj neponovljivosti.²⁰ Upravo zato je Crkvi u njezinu djelovanju nužan stil kojim se to poštuje i promiče.

Prihvaćanje se kao element djelovanja usko veže za element slušanja. Ipak, logički ga se može izdvojiti i kao posebno važan u narednom koraku, tj. u pastoralnom pristupu obilježenom uvažavanjem. Na takav se način želi izbjeći i jednu od vrlo uočljivih zamki u pastoralnom djelovanju, a riječ je o *slušanju radi slušanja*, tj. o činjenici da se slušanje druge osobe ili osoba može pretvoriti u pomalo konformističku aktivnost koja ne ide za istinskim prihvaćanjem osobe koje podrazumijeva njezino uvažavanje, već se više vodi logikom jednostavnoga *odrađivanja* obveza ili pak ostavljanja dojma barem površne ljubavnosti. Te posljednje stvarnosti ne podrazumijevaju istinsko prihvaćanje osobe, već zamaskirano, ali ipak licemjerno izobličjenje pastoralnoga pristupa. Upravo takvi pristupi mogu dovesti do problema marginalizacije osoba unutar kršćanske zajednice.²¹ Stoga se doista može govoriti o problemu slušanja bez prihvaćanja. Zato bi element prihvaćanja trebalo daleko ozbiljnije aktualizirati u različitim izvedenicama pastoralne aktivnosti.²²

Prihvaćanje osoba ne znači pozitivno vrjednovanje baš svega što sadrže pojedine životne priče. Prihvaćanje u dijalogu vodi i do razmjene razlika koje je nužno sagledati.²³ Prihvaćanje vodi razlučivanju. No, kao takvo, prihvaćanje u pozitivnom smislu otkriva duboku teološku istinu koja u novozavjetnoj tradiciji upućuje na Isusovu pouku da je upravo prihvaćanje drugih, a osobito onih koji pate, u konačnici, prihvaćanje njega i Oca koji ga je poslao (usp. Mt 25, 40). Upravo to je u oštrom nerazmjeru sa svjetovnom logikom odbacivanja onih koji na ljudski način »nisu važni«. Drugim riječima, pridavanje važnosti najodbačenijima postaje svjedočanstvom prihvaćanja onoga koji je najvažniji, tj. Boga samoga.²⁴

²⁰ Usp. S. HEŠE, Crkva u dijalogu, 20.

²¹ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, 16, b.

²² Usp. S. HEŠE, Crkva u dijalogu, 20–21.

²³ Usp. *isto*, 21.

²⁴ Usp. G. BONIFACIO, Gesù al centro della comunità e la permeabilità dei confini ecclesiali, u: A. TONIOLO, A. STECCANELLA (ur.), *Le parrocchie del futuro. Nuove presenze di Chiesa*, Brescia, 2022., 103.

Element uvažavanja, koji se skladno naslanja na prihvaćanje, također ima svoje važne i antroposocijalne i teološke razloge. On se poklapa s činjenicom da pouka o služenju u novozavjetnoj tradiciji govori o toj stvarnosti u okviru isticanja važnosti takva djelovanja koje će biti u skladu s inkluzivnom logikom kraljevstva nebeskoga. Naime tek se preko takva djelovanja učenika koji, kao posljednji, nikoga ne ostavljaju iza sebe, stvaraju i promoviraju uvjeti zajedništva i angažmana u kojima svatko dolazi do izražaja u vlastitoj jedinstvenoj prepoznatljivosti, dostojanstvu i za druge obogaćujućoj individualnosti.²⁵ Uvažavanje čovjeka i njegova dostojanstva, a s time i darova povjerenih na izgradnju zajednice nisu dakle elementi naglašeni tek sa završenim sinodalnim procesom. Crkva je te elemente snažno isticala u svojim početcima, a u novije vrijeme osobito se oko njih zalaže od vremena Drugoga vatikanskoga sabora.²⁶ Ipak, upravo su za te elemente vezani i toliki pastoralni problemi i izazovi, a upravo je u odnosu na njih završeni sinodalni proces istaknuo važnost ne samo ponovno aktualizirane već stalne pozornosti Crkve i svih njezinih članova za stvarnost uvažavanja i vrjednovanja osobe i njezina dostojanstva i udjela u životu zajednice.

Od različitih pastoralnih problema, izazova i zahtjevnosti povezanih s tim područjem, može se posebice istaknuti problem koji je, vezan za istaknute elemente pristupa, često prepoznatljiv u obliku tek načelno prihvaćenoga i načelno potvrđenoga uvažavanja druge osobe u životu zajednice. Ono često dakle ostaje samo na razini riječi, dok konkretno ponašanje vrlo brzo pokaže znakove svega drugoga, samo ne istinskoga uvažavanja i poštovanja osobe. Riječ je o neosobnom i nezainteresiranom pristupu osobama koji vodi izobličenu kršćanske ljubavi.²⁷ Od negativnih stavova i oblika ponašanja koji u tome smislu snažno utječu na umanjivanje stvarnosti uvažavanja, među najopasnijima za zajedništvo jest licemjerje, tj. različiti oblici praktične prijetvornosti koji se vrlo lako i vrlo brzo uvuku u inače psihološki razumljive mehanizme ponašanja koji su obilježeni elementima psihološkoga modela *stavljanja maske*.²⁸ Takvi su izazovi najčešće samo izričaj cijeloga niza drugih problema koji na pastoralnom području ostavljaju nemjerljive posljedice u stvarnosti odnosa, a time i u tolikim porama konkretnoga angažmana u zajednici. Može ih se pratiti od područja ponašanja službenih crkvenih osoba prema pojedinim vjernicima ili pak i službenika i vjernika laika međusobno i prema drugim ljudima, do područja stvarne zauzetosti u pitanjima karitativne pomoći i sl.

²⁵ Usp. *isto*, 94–95.

²⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*. (7. XII. 1965.), br. 3, 21, 25 i dr., u: *Dokumenti*, Zagreb, 72008. (= GS).

²⁷ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, 4, k.

²⁸ Usp. A. DE BOTTON, *The School of life. An Emotional Education*, London, 2020., 94–110.

3. Dijalog

Kao što je već istaknuto, recentne i aktualne sinodalne sastavnice života Crkve nisu otkrile, ali jesu posebno naglasile neke dinamizme crkvenoga života bez kojih bi istinsko zajedništvo vjere i djelovanje iz njega bili nezamislivi. Ta tvrdnja osobito vrijedi za stvarnost dijaloga.²⁹ On je, kako je dobro poznato, jedna od temeljnih okosnica saborske obnove Crkve.³⁰ Dijalog je po sebi utkan u tolike sastavnice crkvenoga života i duboko nazočan u teološkim istraživanjima. Dijalog kao teološki pojam ponajprije upućuje na dijalošku narav božanskoga unutartrajstvenoga ozračja; potom na bitni izričaj odnosa utjelovljenoga Logosa, koji se kao *Dia-logos* odnosi prema Crkvi i svijetu, te u konačnici na bitno određenje Crkve u trajnoj povezanosti s Kristom i životnoj aktualizaciji poticaja njegova Duha.³¹ Sinodalnost po sebi, kao oznaka zajedničkoga puta hodočasničke Crkve, jednu od ključnih okosnica svoje aktualizacije očituje upravo u stvarnosti dijaloga.³² Sinodalni stil djelovanja omogućuje da dijalog u Crkvi ne bude bilo kakav, već istinski odnosna stvarnost u konačnici određena orijentacijom prema trinitarnom dijalogu.³³ Zato ga je više nego korisno i nužno promotriti pod vidom prinosa sinodalnih gibanja u životu i djelovanju Crkve u posljednje vrijeme.

Papa Franjo već je na početku svoga pontifikata istaknuo neke od dubokih istina o stvarnosti dijaloga u Crkvi; stvarnosti koja se ne može svesti samo na formu komunikacije, već koja predstavlja istinski izričaj dara osobe u pogledu obogaćenja sebe i drugih.³⁴ Sinodalna su promišljanja na tragu toga istaknula prevažnu potrebu koja se u crkvenom djelovanju snažno izdvaja, a riječ je o promociji kulture dijaloga.³⁵ Upravo u kontekstu shvaćanja sinodalnosti u bitnoj povezanosti s teološkim shvaćanjem stvarnosti dara, a osobito dara osobe, sinodalni procesi pokazali su koliko je važno prilagoditi mentalitet i stil djelovanja kako bi cijela putujuća Crkva više iskusi i produbila stvarnost darovanosti. Sinodalnost je u sebi poziv na dublje poniranje u dar Božje prisutnosti u Crkvi, a s time i u dar života i poziva svakoga njezina člana. Dijalog je ona izvedenica stvarnosti koja upravo to omogućuje. Zato je kultura dijaloga – snažno povezana s kulturom susreta i blizine – preduvjet prepoznavanja vrijednosti legitimnih razlika unutar Crkve, i to kao prilika za rast i obogaćenje.³⁶

²⁹ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, 1, h.

³⁰ Usp. GS, br. 3, 21, 35, 43 i dr.

³¹ Usp. S. HEŠE, Crkva u dijalogu, 15–17.

³² Usp. A. DESMAZIÈRES, *La synodalité. Cheminer ensemble dans l'Esprit*, Nouan-le-Fuzelier, 2022., 44–47.

³³ Usp. S. HEŠE, Crkva u dijalogu, 19.

³⁴ FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013., br. 142: »Dijalog je mnogo više od prenošenja neke istine. Izvire iz zadovoljstva govora i obogaćuje one koji jedno drugomu izražavaju ljubav prema riječi. To je dobro koje se ne sastoji u stvarima, nego u samim osobama koje se uzajamno daruju u dijalogu...« (= EG).

³⁵ Usp. A. DESMAZIÈRES, *La synodalité. Cheminer ensemble dans l'Esprit*, 46.

³⁶ Usp. *isto*, 46–47.

3.1. Pastoralni zahtjevi dijaloga

Među brojnim pastoralnim zahtjevima dijaloga unutar Crkve, ali i u pogledu odnosa prema društveno-kulturnom miljeu, ovdje se izdvajaju oni koji su značajnije uočeni u nekim segmentima recentnih sinodalnih gibanja. Među istaknutijima na unutarcrkvenom području svakako je pitanje dijaloškoga odnosa klera i vjernika laika. Iako se pitanje prinosa sinodalnih gibanja produbljenju stvarnosti dijaloga unutar Crkve svakako ne može svesti samo na to pitanje, ono ipak odzvanja kao jedno od najaktualnijih. Uz to valja istaknuti da pitanje važnosti produbljenja dijaloškoga odnosa klera i vjernika laika u Crkvi nije otkriće recentnoga sinodalnoga gibanja. Ipak, poticaji toga gibanja dali su više važnih naznaka unaprjeđenja toga odnosa, a po sebi mogu poslužiti i kao poticaj za razvitak dijaloškoga pristupa u crkvenom djelovanju općenito.

U pogledu dijaloškoga odnosa klera i vjernika laika važno je uočiti da je sinodalnost kao takva u prvome redu poticaj sagledavanju sebe unutar dinamizma zajedništva kao ključne okosnice kršćanskoga života, a s time i ostvarivanja bilo kojega poziva u Crkvi. Sinodalno shvaćen, zajednički hod Crkve u prvome redu otkriva odgovornost članova zajednice jednih za druge, a ona posljedično upućuje na razvitak mentaliteta i ponašanja koji će biti u skladu s njom.³⁷ Upravo na tu potrebu odgovara dijaloški odnos među članovima Crkve. Sinodalno je gibanje u tome smislu jasno istaknulo neke bitne detalje dijaloškoga pristupa u naznačenom odnosu koji omogućuju rast i klerika i laika u specifičnosti službi i zaduženja, ali koji omogućuju i rast u produbljenju izazovnih pitanja. Tako je jasno uočeno da sinodalnost ne znači umanjivanje pastirske uloge biskupa i prezbitera u Crkvi, ali ni zanemarivanje prinosa laikata. To je na eklatantan način došlo do izražaja u promišljanjima o odlučivanju u Crkvi.³⁸ S obzirom na to sinodalna su promišljanja potvrdila nadležnosti pastirske službe, ali ne na izolacionistički način u pogledu prinosa laikata.³⁹ Drugim riječima, pastirski proces donošenja odluka u Crkvi nužno bi se trebao shvatiti u njenoj kompleksnosti i zahtjevnosti pod prizmom oslušivanja cjeline Božjega naroda. To isto na specifičan način dolazi do izražaja kroz očitovanje pastoralne savjetodavnosti vjernika laika, a osobito njihovih izabраниh predstavnika u nekim crkvenim tijelima.⁴⁰ K tomu pastiri su na poseban način pozvani uočiti važnost posebnih kompetencija nekih vjernika laika u specifičnim i osobito zahtjevnim područjima, pa je slušanje njihova glasa i njegovo ugrađivanje u pastoralne odluke više nego odgovorno.⁴¹

³⁷ Usp. *isto*, 25.

³⁸ Papa Franjo ističe da je i sam donosio najteže odluke, ali nakon konzultacija s drugima. Duh sinodalnosti u tome je bio ključan. Usp. FRANJO s C. MUSSOM, *Nadaj se. Autobiografija*, 206.

³⁹ Usp. A. DESMAZIÈRES, *La synodalité. Cheminer ensemble dans l'Esprit*, 81.

⁴⁰ Usp. C. TORCIVIA, *Per una Chiesa sinodale di fratelli e sorelle: stili, luoghi, dinamiche*, 221.

⁴¹ Usp. A. DESMAZIÈRES, *La synodalité. Cheminer ensemble dans l'Esprit*, 81.

Sinodalnost se u misli pape Franje predstavlja kao pogodan interpretativni okvir za razumijevanje hijerarhijske dimenzije Crkve.⁴² Stoga su prinosi sinodalnoga gibanja dubljem razumijevanju odnosa klera i laika također jedan od ključnih elemenata unaprjeđenja pastirske službe. Zato i brojna strahovanja nekih klerika u pogledu važnosti sinodalnosti u životu Crkve upravo u njezinim izričajima mogu pronaći jasne odgovore, ali i poticaje za bolje ostvarivanje hijerarhijske službe.⁴³ S obzirom na istaknuto postaje razumljivo da je dubinski crkveno shvaćen i prakticiran dijaloški okvir odnosa klera i laika među temeljnim područjima prinosa sinodalne dinamike ostvarivanju poziva i klera i vjernika laika.

4. Razlučivanje – središte procesa zajedničkoga djelovanja

Cijelo sinodalno gibanje u općoj Crkvi, a osobito recentni sinodalni proces vezan za XVI. opću skupštinu Sinode biskupa u Rimu, jasno su upozorili na važnost prakse razlučivanja u životu i djelovanju Crkve. U naznačenom su pogledu i I. i II. zasjedanje spomenute Sinode biskupa u Rimu istaknuli jasnu poveznicu između sinodalnoga stila djelovanja i prakse razlučivanja.⁴⁴ Ta je praksa na neki način središnja okosnica sinodalnoga načina djelovanja. Duhovnost i praksa razlučivanja središnja su točka svih važnih procesa crkvenoga života, a osobito onih koji imaju izravan odjek na budućnost, tj. o kojima ovisi razvitak života i pojedinaca i zajednica.

Razlučivanje u sinodalnom smislu pretpostavlja zajednički hod Crkve u duhu slušanja, prihvaćanja, supsidijarnosti i solidarnosti, tj. u smislu aktivnoga življenja svih navedenih dinamika koje obilježavaju sinodalnost kao takvu. Riječ je o duhovnoj i praktičnoj dimenziji života u kojoj se i osoba i zajednica otvaraju stvarnosti života u svjetlu Božje nazočnosti, nastojeći uočiti putove i mogućnosti usmjeravanja prema ostvarivanju njegovih poticaja. Na taj način nastoji se oslušivati stvarnost u kojoj Bog tajanstveno govori, ali i djelovati u smislu prepoznavanja putova ostvarenja života u skladu s time. Praksa razlučivanja oduvijek je nazočna i važna u životu i djelovanju Crkve. Sam Isus Krist potiče svoje učenike na razlučivanje stvarnosti

⁴² Usp. FRANJO, *Commemorazione del 50.mo anniversario dell'Istituzione del Sinodo dei Vescovi. Discorso del Santo Padre Francesco, 17.10.2015*. Dostupno na: <https://press.vatican.va/content/sala-stampa/it/bollettino/pubblico/2015/10/17/0794/01750.html#disco> (21. 2. 2025.).

⁴³ Kao eklatantan primjer takvih strahovanja, upravo u odnosu na važnost sinodalnosti, može se navesti jedna od tzv. *dubia* petorice kardinala upućenih papi Franji 2023. godine. Treće pitanje navedenih tiče se upravo sinodalnosti konstitutivne dimenzije Crkve, na što papa Franjo odgovara da Božji narod treba na različite načine očitovati svoju odgovornost u povijesnom hodu Crkve. Upravo je u tome smislu sinodalnost kao stil i dinamizam konstitutivna dimenzija Crkve. Više o tome vidi na: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_risposta-dubia-2023_it.html (22. 2. 2025.).

⁴⁴ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni, 28.10.2023*, 1, 4, m; SINODO DEI VESCOVI, *XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi. Seconda Sessione (2-27 ottobre 2024). Per una Chiesa sinodale: comunione, partecipazione, missione. Documento finale, 26 ottobre 2024*, 134.

(usp. Lk 12, 56). Slično nastojanje može se pratiti od vremena prve Crkve (usp. 1 Sol 5, 19–22; Rim 12, 2, 1 Kor 12, 10 te 1 Iv 4, 1.). U smislu sinodalnoga pristupa djelovanju iz prve se Crkve upravo u pogledu značenja razlučivanja izdvaja događaj prvog sabora u Jeruzalemu (usp. Dj 15 i Gal 2).⁴⁵ Praksa sa sličnim oznakama zamjetna je kod crkvenih otaca, zatim u raznim srednjovjekovnim izvedenicama djelovanja, sve do novovjekovnih iskoraka te do modernoga i postmodernoga vremena.⁴⁶ Očito je riječ o stvarnosti koja je uvijek, iako na različite načine, isprepletено nazočna u velikim izvedenicama crkvene prakse, od duhovnoga života do pastoralne aktivnosti. Drugi vatikanski sabor također jasno upućuje na važnost naznačene prakse, i to upravo u odnosu na različite aspekte crkvenoga djelovanja.⁴⁷

4.1. Neki aspekti pastoralnoga značenja razlučivanja

Sinodalno gibanje posljednjih godina s pravom je iznova naglasilo važnost prakse razlučivanja u različitim zahtjevnostima pastoralala suvremenoga razdoblja, i to počevši od njezina duhovno-molitvenoga značenja, pa sve do područja neredovitih pastoralnih prilika.⁴⁸ Kao i u pogledu drugih sastavnica ovoga rada, i ovdje se ističu neki aspekti razlučivanja, i to upravo u odnosu na neke zahtjevnije sastavnice pastoralala koje su u sinodalnim procesima posljednjih godina posebno istaknute. Ako se, u tome smislu, nastoji uočiti važnost prakse razlučivanja u odnosu na globalnu pastoralnu situaciju u zapadnom, ali i dobrom dijelu srednjoeuropskoga kršćanstva, može se uočiti činjenica dvaju suprotnih nastojanja, osobito u pogledu evangelizacijske misije Crkve. Ne treba zaboraviti da je misija u svijetu konačni cilj sinodalnih nastojanja. U pogledu spomenutih dvaju pastoralnih nastojanja, talijanski autor Gianattilio Bonifacio, u razlaganju nekih aspekata novozavjetne perspektive djelovanja, polazi od razlikovanja dviju reakcija koje su u naznačenom smislu zamjetne u crkvenom životu danas, osobito u odnosu prema društvu. Prva se odnosi na tzv. *utvrđivanje pozicije*, koje vodi k snažnoj opoziciji *mi – oni* u odnosu prema društvu i kulturi, pri čemu tradicija služi kao instrument obrane i identitetskoga ukrućivanja. Druga, prvoj suprotna, reakcija nastoji što više proširiti identitetske crkvene obzore, ali na način prilagodbe, upadajući na kraju u jednostavnu popustljivost.⁴⁹ Bonifacio ističe da djelovanje crkvene zajednice treba biti uokvireno u inkluzivno i otvoreno nastojanje koje polazi *od* i poštuje identitet i namjere misije, a toga, u skladu s Kristovom praksom, nema bez sposobnosti prepoznavanja okosnica i

⁴⁵ Usp. A. DESMAZIÈRES, *La synodalit . Cheminer ensemble dans l'Esprit*, 19–24.

⁴⁶ Više o tome vidi u: M. A. MCINTOSH, *Discernment and Truth. The Spirituality and Theology of Knowledge*, New York, 2004., 23–80.; D. DORR, *Spirituality of Leadership. Inspiration, Empowerment, Intuition and Discernment*, Dublin, 2006., 123–155.

⁴⁷ Usp. GS, br. 4, 11, 44 i dr.

⁴⁸ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi. Seconda Sessione (2-27 ottobre 2024). Per una Chiesa sinodale: comunione, partecipazione, missione. Documento finale, 26 ottobre 2024*, 6 i dr.

⁴⁹ Usp. G. BONIFACIO, *Gesù al centro della comunit  e la permeabilit  dei confini ecclesiali*, 94–95.

identiteta i vremena. To pak prepoznavanje u svojoj biti uključuje logiku učenja, razlučivanja i prihvaćanja.⁵⁰ Razlučivanje je dakle nužni i neizostavni dio procesa prepoznavanja, uvažavanja i aktualizacije misije u vremenu i konkretnim kulturama.

5. Uključivanje

Razlučivanje bi po sebi trebalo voditi aktualizaciji različitih dinamizama pastoralna integracije, tj. uključivanja. Pastoral bi uvijek trebao biti u službi zajedništva, a uključivanje je njegova konkretna aktualizacija. Njegovi su dinamizmi obilježeni usmjerenjem prema zajedništvu vjere s braćom i sestrama, a u konačnici usmjerenjem svega prema konačnomu zajedništvu ljubavi Jednoga. Crkva je stoga strukturno određena inkluzivnošću.⁵¹ Zato je nastojanje oko aktualizacije dinamizama koji će omogućiti ostvarivanje što veće razine zajedništva već tijekom ovozemaljske egzistencije odlučujuće za pastoral, tj. za njegovu temeljnu smislenost i signifikativnost.⁵² Štoviše, promicanje elemenata zajedništva na općeljudskoj razini u logici poštovanja cijeloga stvorenja također bi trebalo biti poštovano u različitim izvedenicama djelovanja Crkve.⁵³ Riječ je, očito, o dinamizmima uključivanja u moguće ostvarive segmente življenja kršćanske poruke, što ne će uvijek nužno značiti potpuno iste dinamike uključivanja u život zajednice. Otvorenost upućivanja na ljepotu i bogatstvo života zajednice koja živi vjeru uvijek bi trebala biti sastavnica pastoralnih nastojanja, ali nikad na prozelitistički ili pak manipulativni način. Pa i onda kada se ne može živjeti zajedništvo u punini u svim njegovim sastavnicama, iz dinamika Crkve kao zajednice može se primiti svjetlo za život i rast do moguće ostvarive mjere.⁵⁴

Težnja uključivosti i praksa uključivanja izričaj su autentične kršćanske duhovnosti, ali i temeljna okosnica obnove i održanja odnosa u zajednici.⁵⁵ Stoga se i ljudska, ali i kršćanska veličina članova Crkve, a osobito pastoralnih djelatnika pokazuje upravo kroz sposobnost aktualizacije pastoralna uključivanja. Iako su zahtjevnosti

⁵⁰ Usp. *isto*, 95–111.

⁵¹ Usp. FRANJO s C. MUSSOM, *Nadaj se. Autobiografija*, Zagreb, 2025., 200–204.

⁵² N. VRANJEŠ, *Praksa vjere za kvalitetan život. Živjeti dobro u svjetlu vjere*, Zagreb, 2023., 22–23.: »Istinska ljubav koja je na putu zrelosti uvijek je usmjerena zajedništvu. Ona u konačnici i postoji zbog zajedništva u kojemu nalazi vlastit smisao i ispunjenje. Stoga je življenje u zajedništvu bitna odrednica ljubavi. Njezina duhovno-spasenjska, u Bogu utemeljena dimenzija, njezino je najdublje određenje. No i povijesni su, tj. i vanjski su oblici i izričaji ljubavi bitne sastavnice njezine prepoznatljivosti i ostvarenosti. Jasno je da će različiti ljudi na različite povijesne načine ostvarivati ljubav tijekom sadašnjega života. U duhu su svi pozvani usmjeriti se na najdublju, tj. božansku poveznicu ljubavi i sva njezina povijesna očitovanja odmjeravati tom poveznicom. Za kršćanske vjernike dinamizam te povezanosti neodvojiv je od Isusa Krista, Duha Svetoga i Crkve. Na konkretnoj povijesnoj razini to znači da se istinsko ostvarivanje ljubavi u zajedništvu bitno tiče i pastoralna Crkve. Upravo su, naime, njegovi konkretni izričaji i dinamizmi bitne sastavnice povijesno-spasenjskog djelovanja u službi ljubavi.«

⁵³ Usp. FRANJO, *Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu* (3. X. 2020.), Zagreb, 2020., br. 86.

⁵⁴ Usp. FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Zagreb, 2016., br. 312, (= AL).

⁵⁵ Usp. G. VILLATA, *Spiritualità dei laici nella parrocchia sinodale*, Torino, 2022., 109.

pastoralala brojne, a ponekad i vrlo komplicirane, ta bi praksa trebala uvijek biti barem do neke mjere moguća. Zapravo, što su zahtjevnosti veće i bremenitije, to njezina važnost više dolazi do izražaja.

5.1. Uvijek težiti uključivanju

Uključivanje u dinamizme zajedništva uvijek je dakle u određenoj mjeri moguće. Pa i onda kada su u pitanju najkompliciranije i za pastoralne djelatnike najizazovnije pastoralne situacije.⁵⁶ U tome pogledu može se kao primjer istaknuti zahtjevnost situacija civilno razvedenih i ponovno civilno vjenčanih osoba, unutar koje uključivanje ostaje bitna sastavnica angažmana crkvene zajednice.⁵⁷ Papa Franjo upravo u tome kontekstu element integracije postavlja na mjesto vrhunca, tj. svojevrsnoga zaključka drugih dobrih nastojanja oko ostvarivanja pastoralala milosrđa. To čini u kontekstu isticanja važnosti pastoralnoga razlučivanja, na temelju shvaćanja značenja milosrđa u odnosu na neke druge teološke pojmove, kao što su pravda i istina.⁵⁸ I taj i toliki drugi primjeri jasno upućuju na činjenicu da je integriranje kao aktualiziranje težnje prema zajedništvu strukturni dio svih pastoralnih nastojanja i da bi trebalo biti ostvarivano i u najizazovnijim pastoralnim prilikama.

Ako se u području pastoralala braka i obitelji na produbljeniji način osvrnemo na jedno od najkompleksnijih pitanja prakse pastoralala integracije na temelju razlučivanja u pogledu odnosa prema neredovitim bračnim i obiteljskim situacijama, treba istaknuti da papa Franjo upućuje na istu logiku integracije, osobito u apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia*.⁵⁹ Upravo će ta pobudnica uputiti na važnost prakse razlučivanja u odnosnom području, ali i dati ključni poticaj za aktualizaciju rečene prakse u mjesnim Crkvama. To je na poseban način vidljivo u pogledu odnosa prema najosjetljivijem dijelu prakse, tj. prema sakramentalnoj praksi, u odnosu na koju se primarno naglašava odlučujuća važnost razlučivanja u odnosu na neredovite bračne i obiteljske situacije. Upravo je to ključno i u pogledu smjernica za praksu na hrvatskom pastoralnom prostoru.⁶⁰ To izdvojeno područje možda na najbremenitiji način ističe važnost razlučivanja u životu osoba, ali i obitelji i Crkve kao takve, a upravo je sinodalna dinamika razmišljanja i djelovanja uzdignula njegovu važnost na daleko veću razinu od one koju je do tada imalo.

⁵⁶ Usp. FRANJO s C. MUSSOM, *Nadaj se. Autobiografija*, 202–206.

⁵⁷ Usp. VIJEĆE ZA ŽIVOT I OBITELJ HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Ususret svima bez iznimke* (AL 309), u: <https://hbk.hr/ususret-svima-bez-iznimke-al-309/> (15. 11. 2024.).

⁵⁸ AL, br. 312: »To nam pruža okvir i ozračje koje nam pomaže izbjegavati hladni birokratski moral u pristupanju osjetljivim temama i postavlja nas u kontekst pastoralnog razlučivanja ispunjena milosrdnom ljubavlju, koja je uvijek spremna razumjeti, oprostiti, pratiti, nadati se i iznad svega integrirati. To je logika koja bi trebala prevagnuti u Crkvi i voditi nas do toga da otvorimo srce onima koji žive u najudaljenijim egzistencijalnim periferijama.«

⁵⁹ Usp. *isto*, br. 296–300.

⁶⁰ Više o tome vidi u: VIJEĆE ZA ŽIVOT I OBITELJ HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Ususret svima bez iznimke* (AL 309).

6. Podrška i pratnja

Iako je element pastoralne pratnje i podrške osobama i zajednicama u Crkvi ovdje stavljen na kraj rada, to je učinjeno samo iz logičkih motiva. Pratnja je naime trajni dio procesa pastoralnoga nastojanja od početka, a ovdje se logički izdvaja kao ona koja nakon svih aktualiziranih sastavnica sinodalnoga angažmana u smislu njihove bitne izvedenice označava trajni nastavak zajedničkoga hoda u Crkvi. Naravno, i druge su obrađene sastavnice dio trajnoga hoda, ali se one po sebi vjerojatno ne će uvijek aktualizirati na jednako snažan način kao pratnja koja je uvijek aktualna. Uz to valja dodati da pratnja pastoralnoga tipa podrazumijeva i stvarnost podrške. Upravo je recentno sinodalno gibanje potvrdilo snažnu vezu tih dviju stvarnosti i potrebu za njima u Crkvi.⁶¹ Zato bi tim elementima trebalo biti snažnije prožeto ukupno pastoralno nastojanje Crkve u odnosu prema konkretnim osobama i zajednicama na putu života i vjere. Budući da je pastoralni angažman u svojoj biti označen elementom reprezentativnosti Kristove skrbi za dobro i spasenje čovjeka, važno je uočiti da je upravo Kristovo zemaljsko poslanje bilo neodvojivo od djelovanja oko pomoći i podrške konkretnim ljudima na putu života, i to u vrlo različitim životnim prilikama i kontekstima.⁶² To bi trebalo biti i ključan motiv, ali i pokretač djelovanja Crkve u istom smislu.

6.1. Pratiti i podržavati na putu sazrijevanja i napretka

Među zahtjevnostima pastora u pogledu elemenata pratnje i podrške osobama i zajednicama izdvaja se prije svega poštovanje vlastitosti tih elemenata, a nju mogu narušiti ili u većoj ili manjoj mjeri ugroziti različiti čimbenici. Naime pratnja i podrška pastoralnoga tipa pod vidom sinodalnosti trebale bi među bitnim ciljevima imati ono što papa Franjo neprestano naglašava, a riječ je o namjeri sudjelovanja u rastu i sazrijevanju osoba u ljudskosti i vjeri.⁶³ Pratnja je dakle bitno određena time. Cilj djelovanja nije zamijeniti osobu i njezinu odgovornost za vlastiti život i sazrijevanje, već pratiti, pomagati i podržavati osobni rast u okrilju zajednice.⁶⁴ Upravo je to bitna oznaka i sinodalnih nastojanja u pogledu te stvarnosti.

Među drugim pastoralnim zahtjevnostima u odnosnom smislu treba ponajprije istaknuti važnost razvitka kompetentnoga pastoralnoga pristupa u području duhovne pratnje i savjetovanja osoba.⁶⁵ Sljedeće važno područje unaprjeđenja stvarnosti pastoralne pratnje i podrške svakako je područje pratnje mladih parova zaručnika na putu prema ženidbi, ali i mladih bračnih parova.⁶⁶ Posebno je pak područje pratnje nakon

⁶¹ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, 16, e.

⁶² Usp. *isto*, 16, d.

⁶³ Usp. EG, br. 160–161, 172 i dr.

⁶⁴ Usp. FRANJO s C. MUSSOM, *Nadaj se. Autobiografija*, 202–203.

⁶⁵ Usp. EG, br. 169–173.

⁶⁶ Usp. AL, br. 205–230.

prekida i rastave.⁶⁷ Ta i tolika druga područja puna su različitih pastoralnih zahtjevnosti koje potiču posebnu pozornost i potrebu unaprjeđenja. Upravo su za ta i još neka s njima povezana područja povezani neki pastoralni izazovi, a s time i zahtjevnosti djelovanja na koje je upozorio i recentni sinodalni proces. Riječ je o pitanju paternalizma i duhovnoga i socijalnoga asistencijalizma u smislu nastojanja oko nadomještanja odgovornosti osoba za vlastiti život i sudjelovanje u poslanju.⁶⁸ Taj se problem na neki način može predstaviti i u povezanosti s izazovom koji je vezan za već spomenuti problem klerikalizma i koji na neki način predstavlja njegovu izvedenicu. Riječ je o paternalističkom stavu u ponašanju nekih crkvenih subjekata, a ponajviše nekih svećenika.⁶⁹ No nije samo kler u opasnosti toga tipa. Ona se naime u svojim različitim izvedenicama može očitovati i kod drugih članova Crkve, a osobito kod onih koji su u nekom pogledu u ulozi pastoralnih subjekata. Bit se naznačene opasnosti ogleda u nastojanju nadomještanja odgovornosti osoba i zajednica za vlastiti život i djelovanje.⁷⁰ Drugim riječima, paternalistički stavovi aktualiziraju se onda kada određeni pastoralni subjekt pokušava nadomjestiti odgovornost, tj. preuzimati na sebe odgovornost koju konkretne osobe i zajednice imaju i trebaju imati za njihov vlastiti život i djelovanje, a s time i za odluke i izbore koje su pozvani činiti.

Pastoralna pratnja i podrška stavovi su i oblici djelovanja koji se, ako su autentično shvaćeni, ne aktualiziraju s naznačenim negativnim ciljevima. Pastoralni subjekti nisu poslani zamijeniti konkretne osobe u odgovornosti za život i poslanje. Njihovo je naime djelovanje, ako su pastoralni subjekti, bitno obilježeno nakanom obazrive pratnje pastoralnoga tipa koja pomaže rast i sazrijevanje u životu i vjeri, a to nužno podrazumijeva i poticanje odgovornosti za vlastite izbore, odluke i ponašanja konkretnih osoba. Pastoralno djelovanje u smislu pratnje i podrške konkretnim osobama i zajednicama nužno je dakle postaviti u logiku trajnoga napretka i sazrijevanja osoba i zajednica do ostvarivih razina. U tome je smislu, pokraj već istaknutih poticaja i pape Franje i cijeloga recentnoga sinodalnoga gibanja u Crkvi, dobro upozoriti i na neke, u određenom pogledu, izvornije i vjerske i antropološke elemente u svjetlu kojih je moguće jasnije uočiti važnost pratnje u vidu sazrijevanja u osobnosti i životu. Može se tako usporediti dvije tvrdnje koje, iako se odnose na istu temu, dolaze iz prilično različitih izvora. Prva se prepoznaje u Isusovim riječima da ne ćemo ući u kraljevstvo nebesko dok ne postanemo kao djeca (usp. Mt 18, 4). Druga se odnosi na neke suvremene psihološke uvide prema kojima svaka osoba u

⁶⁷ Usp. *isto*, br. 241–252.

⁶⁸ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, 4, a; SINODO DEI VESCOVI, *XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi. Seconda Sessione (2-27 ottobre 2024). Per una Chiesa sinodale: comunione, partecipazione, missione. Documento finale*, 26 ottobre 2024., 62–63.

⁶⁹ Usp. N. VRANJEŠ, *Pastoral između tradicionalizma i progresivizma*, u: *Riječki teološki časopis* 19(2011.)1, 41–42.

⁷⁰ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, 4, a.

sebi, barem podsvjesno, a često i u vanjskim reakcijama, nosi sve svoje dobi, pa tako i djetinju.⁷¹ Jasno je da se ni jedna od tih dviju tvrdnji ne bi smjela shvatiti kao poticaj djetinjem načinu življenja i ponašanja kod odraslih ljudi. One su, na neki način, samo poticaj dubljem razumijevanju sebe i drugih, ali u smislu uvijek zrelijega života u skladu s dobi u kojoj se osoba nalazi. Na tragu naznačenoga poticaja jasnije se uočava važnost istaknute vizije pratnje i podrške u suvremenim zahtjevnostima pastoralna koja dolazi do izražaja u različitim područjima djelovanja, a koja u isto vrijeme otkriva i značajne probleme za vlastitu aktualizaciju. Važno je napomenuti da se navedeno ponekad može prepoznati osobito u nekim izvedenicama pastoralno-katehetskoga angažmana, a ponekad u specifičnostima nekih većih područja djelovanja. Može se u tome smislu ponovno najprije uputiti na područje pastoralna braka i obitelji ili pak, specifičnije, na područje njegovanja i rasta bračnoga života. Upravo je postavljanje djelovanja u logiku sazrijevanja i unaprjeđenja posebno važno u tome pogledu.⁷² Ne treba pritom zaboraviti na činjenicu da upravo od toga područja u velikoj mjeri zavisi uspješnost i osmišljenost ukupnoga obiteljskoga života, što ima brojne važne odjeke i na život društva i na život Crkve.

6.2. Pratiti i podržavati u ozračju krize sazrijevanja

Kao svojevrsni okvirni primjer isticanja važnosti pastoralne pratnje i podrške, ne samo u odnosu na zahtjevnosti u području pastoralna braka i obitelji već i u odnosu na tolike druge izričaje, osobito pastoralno-katehetske prakse, ovdje se naglašava pitanje pastoralne pratnje i podrške u suočenju s današnjom krizom sazrijevanja. Iako se ovdje ni temu krize ni temu sazrijevanja ne obrađuje detaljno, upravo njihovi bitni aspekti pokazuju koliko je važno djelovati podržavajuće u smislu unaprjeđenja i rasta u životu i vjeri. Svi bi pastoralno-katehetski dinamizmi trebali biti prožeti time.⁷³

Ponajprije valja upozoriti na istinu da je ljudski život kao takav obilježen stvarnošću krize, tj. krizā bez kojih nema istinskoga sazrijevanja i rasta osobnosti i života.⁷⁴ Kriza sazrijevanja stvarnost je koja prožima sve pore života općenito, a s time i njegove vjerske sastavnice. Kao najteži aspekt krize za ljudsko biće svakako se treba izdvojiti onaj krize relacije, tj. odnosa s drugim ljudskim bićima, ali to može u vjerskom smislu biti i kriza odnosa s Bogom, a u širem antroposocijalnom pogledu s društvom ili stvorenjem kao takvim. Istinsko sazrijevanje stoga je u bitnome pitanje krize odnosa.⁷⁵ Čovjek sazrijeva u odnosima. Budući da je perspektiva vjere također

⁷¹ Usp. A. DE BOTTON, *The School of life. An Emotional Education*, 195–198.

⁷² AL, br. 322: »Bračna plodnost uključuje unaprjeđivanje, jer 'ljubiti neku osobu znači očekivati od nje nešto što se ne može ni definirati niti predvidjeti; to istodobno znači omogućiti joj na neki način ispuniti to očekivanje.' To znači ljubiti Boga, jer je on taj koji je zasijao mnoge dobre stvari u druge u nadi da ćemo im pomoći da izrastu.«

⁷³ Usp. isto, br. 231–240.

⁷⁴ Usp. F. VACCARI, *Co-abitare nel conflitto*, u: *Orientamenti pastorali* 66(2018.)11, 73–75.

⁷⁵ Usp. isto, 74–77.

bitno vezana za temu sazrijevanja, postaje jasno koliko je važno pastoralno-katehetsko djelovanje na različitim poljima upravo u tome pogledu. Vjera je također put sazrijevanja, a takav put zahtijeva pratnju i podršku. Upravo je recentni sinodalni proces upozorio na to.⁷⁶

Zahtjevnosti toga djelovanja danas u pogledu razvitka stvarnosti pratnje i podrške u ozračju krizā sazrijevanja u mnogim su segmentima djelovanja ponajprije vezane za stvarnost očekivanja uglavnom ili barem prilično jako dobre, ako ne i idealne situacije i dosta jednostavnih prilika života osoba i zajednica. Drugim riječima, te su zahtjevnosti ponajprije vezane za stvarnost nedovoljno produbljenoga pastoralnoga uviđanja i uvažavanja kompleksnosti života u suvremenom kontekstu. Često pastoralno pojednostavljivanje krize sazrijevanja u tome smislu treba uvidjeti kao prvu zahtjevnost jer će ona po sebi uglavnom voditi nastojanju oko tzv. šablonskoga djelovanja na receptološkom temelju.⁷⁷ No društveno-kulturne konstelacije, koje su u svojim različitim izvedenicama sve kompleksnije i dramatičnije, sve više upozoravaju na važnost pristupa prožetoga nakanom produbljene i sofisticirane pratnje i podrške, i to kao nezaobilaznoga elementa djelovanja.

Među drugim zahtjevnostima pastoralno-katehetskoga djelovanja u odnosu na koje je danas nužno učiniti pomake u smislu cjelovitoga shvaćanja i ostvarivanja pastoralne pratnje i podrške svakako je suočenje s pogubnom nakanom razdvajanja ljudskoga i vjerskoga područja, koja se snažno ili manje snažno osjeća u različitim segmentima djelovanja. Kršćani se često pokazuju *ekspertima* u nekom području vjere, ali manjkavo, a ponekad i dramatično manjkavo u različitim područjima ljudskosti. Na takav način stvaraju se podvojene strukture i u osobnostima, a u pastoralnom pogledu i u zajednicama; strukture u kojima vjerski elementi dominiraju, ali skladno nepovezani s ljudskim elementima. Tako se stvaraju nutarnje duhovne, a nerijetko i psihološke poveznice koje utječu na neprikladno, a ponekad i patološko očitovanje određenih vjerskih elemenata. Manjkavosti u ljudskosti pokušavaju se nadomjestiti različitim vjerskim utjehama. Pastoralno-katehetski pomagati i pratiti u takvom ozračju ponajprije znači upućivati na istinu da je čovjek jedinstveno biće, tj. da čovjek kao takav vjeruje.⁷⁸ Drugim riječima, strukturno određenje čovjeka po sebi uvijek podrazumijeva ljudskost koju prožimaju vjerski elementi do ove ili one mjere. Iako se te elemente na logičkoj razini može razlikovati od čisto antropoloških ili socioloških, oni su s potonjima kod vjerskoga subjekta uvijek povezani i isprepleteni. Djelovati u prilog sazrijevanju i u ljudskosti i u vjeri ponajprije dakle upućuje na stalno, što skladnije povezivanje svih elemenata osobnosti u vidu cjelovitosti osobe

⁷⁶ Usp. SINODO DEI VESCOVI, *Relazione di sintesi della prima sessione della XVI Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi (4-29 ottobre 2023) e risultati delle votazioni*, 28.10.2023, 16.

⁷⁷ Usp. N. VRANJEŠ, *Pastoral u obnovi – pomaci prema novoj teološko-pastoralnoj paradigmi*, u: M. CIFRAK, R. RAZUM, N. MALOVIĆ, A. BARIŠIĆ (ur.), *Da život imaju. Zbornik u povodu 70. rođendana kardinala Josipa Bozanića, metropolita i nadbiskupa zagrebačkoga i velikoga kancelara Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 2019., 492–499.

⁷⁸ Usp. *isto*, 496.

i njezina života. Vjera u konačnici potiče napredak prema Jednomu koji u sebi sve preobražava i ujedinjuje. Istinska pastoralna pratnja i podrška osoba i zajednica podrazumijeva dakle snažniji angažman oko što skladnije povezanosti vjerskih s antropološkim i društveno-kulturnim elementima života. Samo će poštujući takve zakonitosti biti moguće napredovanje prema uvijek produbljenijim, tj. uvijek zrelijim shvaćanjima i praksama iz vjere.⁷⁹ U današnjem kontekstu to osobito podrazumijeva udaljavanje od različitih izdanaka vjerskoga infantilizma i usmjeravanje života u smislu istinske radosti vjere. S tim u vezi u pastoralno-katehetskom djelovanju posebice treba djelovati oko obnovljene teološko-pastoralne aktualizacije zdrave teologije križa i žrtve, pri čemu pozornost na poseban način treba posvetiti području sazrijevanja vjerske emocionalnosti.

Zaključak

Sinodalno gibanje u Crkvi u posljednjem se razdoblju na neki način može poistovjetiti s cijelim pontifikatom pape Franje. Sinodalni se proces odnosi na pripremu i ostvarivanje dvaju zasjedanja XVI. opće skupštine Sinode biskupa u Rimu 2023. i 2024. godine. Te su stvarnosti na različite načine potaknule aktualiziranje više dinamizama koji, po sebi, nisu iznašasće sinodalnosti, ali ih je upravo iznova vrjednovana sinodalnost posebno istaknula i promovirala njihovo aktualiziranje u crkvenom djelovanju. Naznačeni dinamizmi u prvom se redu tiču stvarnosti slušanja, prihvaćanja, uvažavanja, dijaloga, razlučivanja, uključivanja, podrške i pratnje. Ti dinamizmi snažno pomažu u suočavanju s različitim zahtjevnostima pastoralnoga djelovanja, pa se s pravom može zaključiti da će uspješnost i evangelizacijska prodornost djelovanja u budućnosti uvelike ovisiti o njihovoj aktualizaciji.

Područja pasterala u kojima se trebaju na novi i zauzetiji način ostvarivati naznačeni dinamizmi pokrivaju sve segmente crkvenoga djelovanja. Ipak, u nekima se danas potreba za njihovom aktualizacijom posebno ističe, a to je potvrdilo i sinodalno gibanje. Među njima treba izdvojiti područje pasterala braka i obitelji, zatim ostvarivanja svećeničke službe, područje odnosa svećenika i vjernika laika, a osobito vjernika laika kompetentnih u različitim vidovima djelovanja, zatim područje pastoralno-katehetskoga djelovanja, područje prinosa sazrijevanju u ljudskosti i vjeri i dr. U tim i u svim drugim područjima i dimenzijama pastoralnoga djelovanja izdvojeni su dinamizmi odlučujuće važnosti u pogledu razvitka i budućnosti misije kojoj je usmjereno cijelo sinodalno gibanje.

⁷⁹ Usp. *isto*, 497–498.